

KIBRIS KARTPOSTALLARI

Altay Savıl*

Kıbrıs'ta halkın kartpostalla tanışmasının 100. yıldönümünü, dört yıl önce geride bıraktık. III. Kültür Sanat Kurultayı'nda ilk kez yer alacak konumuz Kıbrıs'ta kartpostalların tarihçesi ile Kıbrıs Türkleri'nde kartpostalcılıktır. Kartpostalın sözlük anlamı posta kartıdır. İnce kartondan yapılır. Dikdörtgen şeklinde olup ön yüzünde basılı fotoğraf yer alır. Kartpostalın arka yüzünde; mesaj ve mektup yazma kısmı, adres kısmı ve pul yapıştırmak için kullanılan pul büyüklüğündeki boş bir kare yer alır. Kartpostalın ön yüzünde basılan fotoğraf adı ile ilgili kısa bir açıklama bulunabilir. Kartpostalların üzerine pul yapıştırılarak zarfsız veya zarf içerisine koyularak zarfla gönderilebilir.

Haberleşme ve koleksiyonculuk alanlarında kullanılan küçük harf kartpostalın ön yüzündeki fotoğraflarda basıldığı ülkenin tarihî yerleri, doğa güzellikleri, önemli kişileri, turistik yerleri ve kültürlerini tanıtıcı bilgiler yer alır. Fotoğrafın bulunmasından 30-40 yıl sonra kartpostallar yaygınlaşmış, bastırılan kartpostallar, posta vasıtasıyla insanlık hizmetine girmiştir. Dolayısıyla kartpostal, fotoğraf sanayinin en önemli yan kuruluşu olmuştur.

Kıbrıs'ta 1902-1935 yılları arasında basılan kartpostalların bir çoğu sanat eseri görünümündeydi. 1905 yılından sonra Kıbrıs görüntülerini yansıtan kartpostalların yurt dışına gönderilmesi ile dünya halkları kartpostallardan Kıbrıs'ı, tarihî yapılarını, sosyal yaşamını ve doğasını tanımaya başladı. Kıbrıs'ta ilk kartpostal bastıran kişi Leymosun'da yaşayan John P. Foscolo isimli İngiliz fotoğrafçıdır. Kıbrıs'ta görevli bulunan Foscolo, çektiği fotoğrafları, Kıbrıs'tan Almanya ve İngiltere'ye gönderip kartpostal olarak basımını gerçekleştirmiştir. Kartların arkasında ise 'Union Postale Universelle, Cyprus (Chypre) Post Card - The adress only to be written on this side' Türkçesi "Evrensel Posta Birliği (UPU), Kıbrıs Kartpostalı, adres sadece bu yüze yazılmalıdır" diye yazmaktaydı.¹ Daha sonraki yıllarda Fransa ve İtalya'da kartpostal bastırılmıştır. O yıllarda çok az kişinin kendine ait fotoğraf makinesi vardı. Bu yüzden halk fotoğrafa ve kartpostala büyük ilgi duyardı.²

Günümüzde, genellikle dijital fotoğraf makineleri ve baskı sistemini kolaylaştıran bilgisayar cihazları ile fotoğraf üretmek çok kolaylaşmıştır. Ancak araya elektronik posta servislerinin girmesiyle, bu kez kartpostallarla yapılan muhabere (haberleşme) geçmiş yıllara göre oldukça azalmış ve buna bağlı olarak kartpostal basımında da düşüş olmuştur. Fakat yine de renkli kartpostal basımı devam etmektedir. Bu kartların şimdiki alıcıları çoğunlukla turistler ve askerlerdir.

Kıbrıs'ta kartpostalın kullanılmaya başlanmasından 30-40 yıl kadar önce Avrupa ülkeleri ile Amerika postahanelerinde kartpostal basımına başlanmıştı. Örneğin, ilk kartpostal basımı 1861 tarihinde desenli olarak İsviçre'de başladı. Avusturya'da 1869'da, İngiltere ve Almanya'da 1870'de, Amerika ve diğer Avrupa ülkelerinde 1877'de. Ancak kayıtlarda kartpostal kullanılmasına ilk defa hangi ülkede başlandığına yönelik kesin bir bilgi yer almamaktadır.

* Araştırmacı, Yazar ve Dr. Fazıl Küçük Müzesi Müdürü, Lefkoşa.

¹ Stavros G. Lazarides, Panorama of Cyprus, 1899-1930, Atina 1987, s.209

² Foto Şık (Mehmet Şık), halen Lefkoşa'da siyah-beyaz fotoğrafçılık mesleğini sürdüren en eski fotoğrafçılardan.

Kıbrıs'ta basılan kartpostal sayısı bugüne kadar bilinmemekle beraber son 10 yıldan önce basılanların 1800-2000 çeşit olduğu sanılmaktadır. Adamızın nüfusu ile alanını dikkate aldığımızda bu sayının hiç de küçümsenemeyeceği kuşkusuzdur.

Kıbrıs'ta 1950 öncesi basılan kartpostalları incelediğimizde, genellikle şu konularla karşılaşırız:

- Yerleşim merkezlerinden görüntüler. Bu tip kartlarda; sokak, insan manzaraları gibi görüntüler yer almaktadır.
- Tarihi ve turistik yerler. Bu tip kartpostallar genellikle turistlerin ilgi duyduğu yerleri göstermektedir. Örnek olarak, tarihî Girne Yat Limanı, Beylerbeyi (Balabayıs) Manastırı, Selîmiye Câmii' dir.
- Önemli binalar, kaleler, hanlar, câmiler ve manastır gibi yerler...
- Liman görüntüleri (Fotoğrafta; yelkenli, buharlı gemiler ve eski liman görüntüleri yer alır).
- Sosyal yaşamdan görüntüler.
- Tarımla ilgili görüntüler. Harup (keçiboynuzu), zeytin, soğan, üzüm hasadı, ürünlerin toplanması, ahşap mekanizmalı ilkel yağ değirmeni, harman yeri görüntüleri, köy yaşamında insan gibi, özellikle çiftçi ve çobanları yansıtan görüntüler.
- İlk kara yollarından görüntüler.
- Reklâm ve duyuru amacıyla çeşitli kuruluşların bastırıldığı kartpostallar. Bu bölümde eskiden konaklama yerleri ve son dönemlerde bazı plastik sanatçıların çeşitli tablolarının kopyaları yer almaktadır.
- Polis törenlerini gösteren görüntüler.
- Diğer kartpostallar.

İlk yıllarda basımı yapıp postahanelerde kullanılan kartların arkasındaki yazılar kısıtlanmış olup yalnız kartı gönderen ve kartın gönderileceği kişilerin ad ve adresleri yazılmaktaydı.

1950'li yıllara kadar bastırılan kartpostallar, 9x13.5 cm boyutundaydı.

Kartpostalın arka kısmında yazışmalara konan kelime sayısı kısıtlamaları, daha sonra kaldırılarak serbest yazışmalara izin verilmiş ve bu usul günümüze kadar gelmiştir.

Kartpostalın arka yüzünde kartı bastıranın (Kart editörü kişi veya firmanın) adı veya kartın ön yüzündeki görüntüyü fotoğraflayan sanatçının adı ile öndeki fotoğraf hakkında kısa bilgi bulunabilirdi.

Kıbrıs için bastırılan kartpostallardaki yazılar; İngilizce, Fransızca, Türkçe veya Rumca olabilirdi.

KIBRIS TÜRKLERİ'NDE KARTPOSTALCILIK

Kıbrıs Türkleri'nde kartpostal ticaretini ellerinde bulunduran işyerlerinin çoğu kitapçılardır. Kıbrıs'ta eski Türk fotoğrafçı, kitapçı ve kırtasiyecilerin bastırılmış oldukları ilk kartpostallarda genellikle tarihî ve turistik yerlerimizi ve kültürümüzü yansıtan fotoğraflar bulunmaktaydı. Günümüzde renkli basılan kartpostallar Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'ne gelen turistler tarafından beğenilmektedir. Turistlere kart satışı sağlamak için başka bir turistik, ticari yerler, pasajlardaki hediyelik eşya satan ticari yerler de kurulan tel raflarda kartpostal satışı görülmektedir.

Ayrıca, KKTC Posta İdaresi'nin 1981 yılında, Atatürk'ün doğumunun 100. yıldönümü anısına bastırıldığı ve değeri 5 TL olan ilk resmî posta kartı ve diğer posta kartları vardır.

1917 yılında Lefkoşa'da Türk fotoğrafçılardan Ahmet Şevki'nin bastırıldığı kartpostallardan biri. Fotoğrafın sol üst köşesinde eski Türkçe yazıda "Üç bin lirayı aşan tüm servetini Mekteb-i İdadi'ye vakfeden büyük misafirperver İrık Derviş Efendi. 27 Mart 1917 tarihinde yapılan cenaze töreni. Foto: Ahmet Şevki" yazmaktadır. (8x13 cm) (Mekteb-i İdadi eskiden liselere verilen ad.)

Kıbrıs'ta geçmiş yıllarda, kartpostal bastıran Kıbrıslı Türklerden bastırdıkları kartlardan isimlerini tespit edebildiklerimiz:

- Fotoğrafçı Ahmet Şevki : 1910'lu yıllarda Kıbrıs'ta fotoğrafçı.
- Fotoğrafçı Mustafa Fevzi Akarsu: 1920'li yıllardan 1960'lı yıllara kadar fotoğrafçılık ve kartpostal satıcılığı yapmıştır.
- Foto H. Songur Vadilili – Çoğunlukla 1957-58 Kıbrıslı Türklerin direniş yıllarında onlarca foto kart basmıştır. Foto kartların tümünde arka tarafında, fotoğraf konusu ve tarihi ve imza olarak "Foto H. Songur Vadilili" olarak basılmıştır.
- Fotoğrafçı Mehmet Şık : 1940'lı yıllardan bu yana Lefkoşa'da fotoğrafçı. Fotoğraflarından yararlanarak siyah - beyaz kartpostallar hazırlamıştır. Sosyal yaşam, Kıbrıs Türk Kuvvetleri Alayı'nın Kıbrıs'a gelişi, Şehit Pilot Üsteğmen Cengiz Topel'in cenaze töreni, fotoğraf kartına yeni yıl kartı ve çeşitli çoğu fotoğraftan yapma (foto kart) yaklaşık 20 çeşit kartpostal hazırlamıştır (Bastırıldığı kartpostallar 1950'li yıllar ve sonrasına ait 9x13 ve 6x9 cm boyutunda).
- Fotoğrafçı Olgun Özer.
- Fotoğraf Kadir Kaba. Büyük Han, Lefkoşa.
- Altay Sayıl, Kıbrıs'ın sosyal yaşamı ve doğa güzelliklerini konu alan bir set (16 adet) ve ayrıca polis kıyafetlerini yansıtan kartpostalları var.

- Karikatürist Musa Kayra'nın genelde renkli foto kart olarak bastırıldığı kartpostalları, Aşağı Maraş, Mağusa, Kıbrıs
- Harun Uçar – Hamsi Kartpostalları.
- Foto Ümit (Baskı:Yurt Kartpostalları Çağaloğlu İstanbul).
- Mustafa Gökçeoğlu ve Zekai Altan Koleksiyonu, Kıbrıs Türk El Sanatları konulu kartpostallar. Baskı; Özdilek Ofset Tesisleri, Lefkoşa.
- Yaşar İsmailoğlu Collection, Printed In London, June 1993.
- Gazi Yüksel

Solda Yeni Yıl Tebrik Kartı (8x13) ve sağda Evkaf avlusunda bir kutlama gününde Atatürk Büstü'nün görünümü (8x13). (Foto Şık'ın hazırladığı foto kartlardan, Lefkoşa.)

*Sultan II.
Mahmut
Kütüphanesi-
Lefkoşa.
(6x9 cm).
(Foto Şık'ın
hazırladığı foto
kartlardan,
Lefkoşa).
Nazif Bozathlı
Koleksiyonu.*

KARTPOSTAL BASTIRAN TİCARİ, KURULUŞ VE KİTABEVİ SAHİPLERİ:

- Kemal Rüstem Kitabevi Kartpostalları (1950'li ve 1960'lı yıllarda bastırıldığı kartpostallar ayrıca katlanabilir panoroma kartları var).
- (For Rüstem & Bro. Nicosia, Post Card-Levibran, Made in İtaly).

- Deniz Kitabevi Kartpostalları – M. Kemal Deniz Şti. Ltd. Kartpostalları
(Girne Cad. No: 126-Lefkoşa / Kıbrıs).
Baskı: Keskin Color Kartpostalcılık Ltd. Şti. İstanbul.- Dört Renk Matbaacılık A.Ş.
Çağaloğlu Babıali Cad. No: 46
- Uysal Kitabevi, Lefkoşa-Kıbrıs.
(M.Kemal Uysal ve Şirketi, 53, Girne Cad. Lefkoşa).
Kartpostallar İstanbul’da, Yurt Kartpostalları Çağaloğlu’nda basıldı).
- Gentile Kartpostalları, Ergün Rifat. Baskı: Özdilek Ofset Tesisleri.
- Uysal Berberoğlu Kitabevleri, Lefkoşa / Kıbrıs.
- Kortan Ltd. Lefkoşa.
- Şehitoğlu Kırtasiye (Kitap kırtasiye satıcısı).
Sümer Şehitoğlu, Beliş Paşa Sokak, 13/B, Lefkoşa / Kıbrıs. Baskı: Ateş Matbaası, Lefkoşa.
Özdilek Ofset Tesisleri - Lefkoşa. Gelişim Ofset – Lefkoşa, Tebrik Sanayii (TEB-San);
Büyük Postahane Cad., Altın Anahtar İşhanı, Kat: 1 Sirkeci, İstanbul.
- Gazimağusa Orduevi Kartpostalları. (Gazimağusa Orduevi’ni yansıtan kartpostallar)
- K.K.T.C. Devleti Baskıları. Lefkoşa – Aralık 1987.
- Cyprus Turkish Tourism Enterprises Ltd., Kyrenia Mersin 10, Turkey.
- Aşkın Ticaret, Lefkoşa
- Songur Ltd. Acenteliği, Lefkoşa. (Genel Dağıtıcı).
Foto Ümit. Baskı: Photo Ticaret Turkey Kartpostalları, Turkey – İzmir Cumhuriyet Bulvarı
132- İstanbul Ankara Cad. Ankara İzmir Caddesi, 38/5. Baskı: Ticaret Matbaacılık
T.A.Ş.İzmir..
- Gülver Ticaret Kartpostalları. (Mustafa Güvenir). Kitap - Kırtasiye satıcısı.Lefkoşa.
Baskı: Aydın Kartpostal A.Ş. Sirkeci, İstanbul - Dilhan Ofset, Lefkoşa – Çağlayan A.Ş.
(Turkey).
- A&S Museum Friends (Müze Dostları Derneği) Lefkoşa.
- Dilhan Ofset, Lefkoşa.
- Özker Yaşın Kitabevi, TEB-SAN (Tebrik Sanayii), Sirkeci-İstanbul.
- Okman Kağıtçılık Ltd. M.Ruso Cad. Küçük Kaymaklı – Lefkoşa.
- Tezel Ofset Kartpostalları – Lefkoşa.
- Nokta Kıbrıs Dergisi’nin Okurlarına Bayram Armağanı Çeşitli Kartpostallar.
- Elite Dev. & Man. Ltd. R.A. 1990, Baskı: Tezel Ofset – Lefkoşa.
Özellikle 1974 Mutlu Barış Harekâtı’ndan hemen sonra, KKTC’de kartpostal alanında büyük atılımlar yapılmış ve özel kuruluşlarca ülkemizi yabancılara tanıtmaya ve turizmi geliştirmeye yönelik çok sayıda çeşitli kartpostallar basılmıştır.³
- Kıbrıs Türk Kooperatif Merkezi Bankası Ltd. Eski Kıbrıs Türk kıyafetlerinden örnekler. 6 post kart (Renkli 10x15 cm)

Boyutlar:

Kıbrıs’taki kartpostalların ilk dönemlerde 9x13 cm boyutunda bastırıldığı görülmüştür.

³ Altay Sayıl, Yeni Kıbrıs Dergisi, Lefkoşa, 1987, s.23

Aile kartpostallarının boyu 5.5 x 8.5 cm - 5.5 x 9 cm. ve 6 x 9 cm şeklindeydi. Günümüzde ise genelde renkli 11 x 15 cm - 10x15 cm boyutunda renkli olarak basılmaktadır.

1974 yılından sonra Türkiye'deki Ticari Kuruluşlar tarafından bastırılıp, Kuzey Kıbrıs piyasasına gönderilen kartpostallardan isimleri saptananlar:

- Renk Kartpostalları – Renk Matbaacılık - Ankara Caddesi Hoşagası İşhanı
- Ajans Tümer Tanıtım Ürünleri Tic. Ve San. Ltd. Şti. –Konak İzmir.
- Yurt Kartpostalları, Çağaloğlu Yokuşu, No: 23-25, Çağaloğlu, İstanbul.
- Karakter Color Matbaası - Sirkeci, İstanbul.
- Hitit Color Kartpostalları.
- Photo Turkey – Ticaret Kartpostalları – Baskı: Photo Ticaret Turkey Kartpostalları, Turkey, İzmir Cumhuriyet Bulvarı 132- İstanbul Ankara Cad. Ankara İzmir Caddesi, 38/5. Baskı: Ticaret Matbaacılık T.A.Ş.İzmir.
- Panorama Turizm ve Ticaret Müessesesi Sultan Ahmet Camii yanı, No: 15, İstanbul.
- Doğan Kardeş.
- AND Kartpostal ve Yayınları Koll. Şti.- İstanbul, Baskı And Ofset Basımevi – İstanbul.
- TUR-Yay. &Turizm Yayıncılık – Kartpostalcılık Sanayi ve Ticaret A.Ş. – İbni Kemal Cad. No: 17, Sirkeci, İstanbul.
- TEB-SAN (Tebrik Sanayii), Büyük Postahane Cad. No: 6/1, Sirkeci, İstanbul. Baskı: Alaç Ofset – İstanbul.
- Çağlayan A.Ş. Turkey- MB-CG, Advertising.

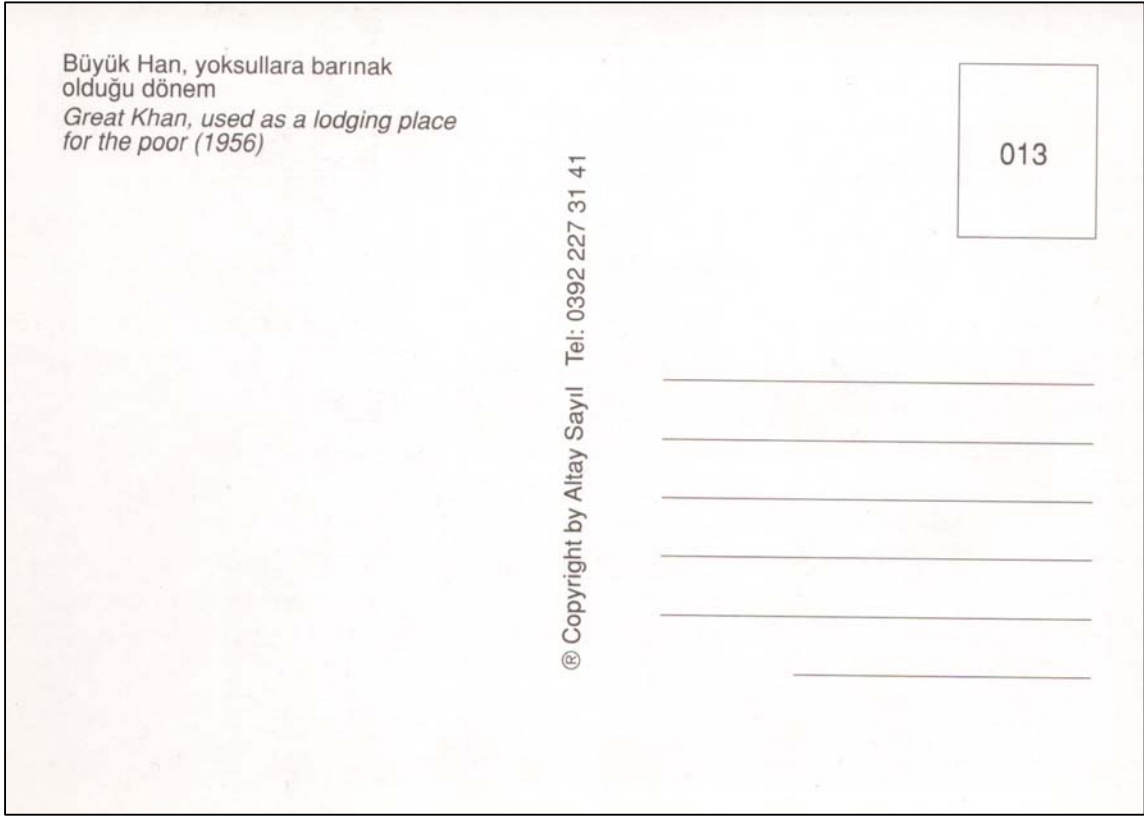
1955 Sarayönü - Lefkoşa. Altay Sayıl'ın bastırduğu kartpostal örneklerinden. (10x15 cm)

1955 yılında Beşparmak köyü Girne– Kuzey Kıbrıs. (Kartpostal, renkli 10x15 cm. - Altay Sayıl)

Mevlevi Tekkesi'nde Semazenler ve ortada Şeyhleri Hafız Şefik Efendi. (Kartpostal, renkli 10x15 cm. Altay Sayıl)

Altay Sayıl'a ait kartpostallardan birinin arka yüzü.

***1 Eylül 1957 tarihinde vefat eden şehit İsmail Beyoğlu'nun cenaze töreninden bir görünüş.
(8x13 cm). (Foto: H. Songur Vadilili)***